

3. Денисова Д. Займитесь менеджментом с другими // Эксперт. – 2006. – № 47. – 4-10 декабря. – С. 45-50.

4. Завадський Й., Червінька Л. Фактори мотивації персоналу в менеджментів // Економіка України. – 1998. – № 9.

5. Слиньков В.Н. Мотивация, стимулирование и оплата труда (практические рекомендации). – К. : Вид-во "Дакор", КНТ, 2008. – 336 с.

УДК 331.2

*Доц. О.О. Маслак, канд. екон. наук; студ. Ю.О. Смірнов;
студ. Р.І. Король; студ. М.М. Томич – НУ "Львівська політехніка"*

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ ДЕМПІНГОМ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Оцінка величини валютного ризику – одна зі задач щодо управління валютним демпінгом, де потрібно використовувати різноманітні підходи та методи. Встановлено, що спеціально розроблені документи банку мають визначати правила й періодичність проведення аналізу валютних ризиків, способи їхньої фіксації та використання результатів оцінки, порядок подання керівництву відповідних рекомендацій і контролю за їхнім дотриманням.

Ключові слова: валютний ризик, валютний демпінг, методи управління валютним демпінгом.

*Assoc. prof. O.O. Maslak; stud. Yu.O. Smirnov;
stud. R.I. Korol; stud. M.M. Tomich – NU "Lvivs'ka Politehnika"*

The methods of managing currency dumping of commercial banks

The evaluation of the scale of the currency risk is one of the tasks in relation to the managing of currency dumping where one should use various approaches and methods. It is set that the specially developed documents of bank must determine rules and periodicity of leadthrough of analysis of currency risks, methods of their fixing and drawing on the results of estimation, order of presentation to guidance of the proper recommendations and control, after their observance.

Keywords: currency risk, currency dumping, methods of management the currency dumping.

Важливим етапом управління валютним демпінгом є його *оцінка*, тобто оцінка можливості настання цієї події та збитків, які ця подія може завдати банку. Точне і своєчасне вимірювання ризиків є надзвичайно важливим компонентом ефективного управління ризиками. Банк, який не має системи вимірювання ризиків, має обмежену здатність контролювати ризики або здійснювати їхній моніторинг. Крім того, розвиненість інструментів управління ризиками, які використовує банк, має бути адекватною складності і рівню ризиків, які він узяв на себе. Банк має періодично перевіряти надійність інструментів вимірювання, які він використовує. Належні системи вимірювання ризиків передбачають оцінювання як окремих операцій, так і портфелів.

Коректна кількісна оцінка величини валютного ризику на сьогодні є однією з найважчих задач щодо управління валютним демпінгом та іншими причинами валютного ризику. Сьогодні для оцінки валютних ризиків використовуються різноманітні підходи та методи. Однак, у практиці діяльності банків найчастіше використовують технологію Value at Risk (VaR). VaR ха-

рактизує максимальну суму втрат, перевищення якої буде відбуватися із ймовірністю, менше заданої. Тобто, фактично, ця методика дає змогу розрахувати можливу суму збитків, що можуть виникнути у майбутньому. Система оцінки валютних ризиків, побудована на технології VaR, є загальновизнаною і її використовують у своїй діяльності багато українських банків, такі як: ВАТ "Укрексімбанк", "Універсалбанк" та ін. Цю методику було вперше запропоновано наприкінці 80-х років, а після її реалізації в широко відомій системі RiskMetrics, розробленій банком J.P. Morgan, "ризикову вартість" визнали методичним стандартом для оцінки не тільки валютних, а й усіх ринкових ризиків спочатку фінансові інститути, а потім й органи банківського нагляду країн "Великої десятки" [1].

Після здійснення кількісної оцінки валютного ризику відбувається обрання засобів попередження ризику (модифікація ризикової позиції) та контроль за ним. Він полягає у виборі найбільш відповідного методу управління ризиком, що відповідає критеріям ефективності як з погляду рівня покриття ризику, так і з погляду порівняльної затратності.

Науковці та банківські працівники виділяють внутрішні (лімітування, управління відкритою валютною позицією тощо) та зовнішні (операції з похідними цінними паперами) методи управління валютним демпінгом [2]. Потрібно сказати, що на практиці для середнього банку вибору між внутрішніми та зовнішніми методами управління як такого, у цьому випадку не існує. Застосування зовнішніх методів управління валютним демпінгом вимагає відповідної ресурсної бази, а також професійних навиків у сфері ціноутворення похідних фінансових інструментів. Тому застосування зовнішніх методів використовують, зазвичай, великі банки, котрі володіють потрібними для цього можливостями. Що стосується середніх банків, то на їхню частку залишаються тільки внутрішні методи – як наслідок їхньої меншої затратності, так і можливості їх чіткого контролю з боку менеджменту банку.

Можна виділити такі основні підходи, способи, методи для управління валютним демпінгом банку.

Табл. 1. Засоби управління валютним демпінгом

Категорія ризику	Підходи, способи, методи управління	Фінансові та організаційні інструменти
Валютний демпінг	Управління відкритою валютною позицією, лімітування, структурне балансування, зміна термінів валютних платежів, дисконтування платіжних вимог в іноземній валюті, паралельні позички, реструктуризація валютної заборгованості, кредитування та інвестування у валюті на різні терміни, укладання термінових угод, прогнозування курсів валют	Валютні ф'ючерси, опціони, свопи, форвардні угоди

Одним із способів управління валютним демпінгом у банку є управління відкритою валютною позицією банку та дотримання валютних нормативів НБУ. Індикатором валютного демпінгу банку є валютна позиція. Валютну позицію визначають співвідношенням між сумою активів і позабалан-

сових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у тій самій валюті: $VP = A_V - L_V$ [3].

Валютна позиція банку може бути відкритою або закритою, яку розраховують окремо за кожною іноземною валютою, що входить до мультивалютного портфеля банку. Вона визначається щоденно й окремо стосовно кожної іноземної валюти. Маючи відкриту валютну позицію, банк може отримати прибутки чи зазнати збитків внаслідок зміни валютного курсу з огляду на деякі закономірності:

- тривала валютна позиція приносить прибутки в разі підвищення курсу іноземної валюти та завдає збитків у разі його зниження;
- коротка валютна позиція приносить прибутки в разі зниження курсу іноземної валюти, але завдає збитків у разі підвищення курсу.

Залишаючи валютну позицію відкритою, учасники ринку можуть "грати" на валютних курсах і отримувати прибутки спекулятивного характеру. Такі прибутки супроводжуються підвищеним валютним ризиком. Чим більший ризик бере на себе учасник, тим більший прибуток він може отримати від "гри" на валютних курсах. Однак за несприятливих змін на валютному ринку втрати, спричинені взятим валютним ризиком, також будуть істотними. Обмеження рівня валютного ризику означає зменшення можливостей отримання і прибутків, і збитків.

Отже, максимально закриваючи, за змогою, відкриті валютні позиції, банк зменшує ймовірність виникнення втрат внаслідок застосування валютного демпінгу. З іншого боку, прагнучи отримати спекулятивний прибуток, банк може свідомо збільшувати кількість відкритих валютних позицій, сподіваючись на сприятливі зміни курсів валют у майбутньому. У будь-якому випадку, з метою захисту інтересів вкладників, задля забезпечення стабільності банківської системи та з метою управління валютною позицією банку, НБУ встановив обов'язкові економічні нормативи регулювання валютної позиції. На сьогодні встановлено 5 нормативів відкритої валютної позиції уповноваженого банку: норматив загальної відкритої валютної позиції – H_{15} ; норматив тривалої відкритої валютної позиції у вільноконвертованій валюті – H_{16} ; норматив короткої відкритої валютної позиції у вільноконвертованій валюті – H_{17} ; норматив тривалої (короткої) відкритої валютної позиції в неконвертованій валюті – H_{18} ; норматив тривалої (короткої) відкритої валютної позиції у всіх банківських металах – H_{19} . Визначення цих нормативів є обов'язковим для всіх банків і є одним із засобів управління валютним демпінгом у банку [4].

Іншим методом управління валютним ризиком, що використовують українські банки, є обмеження обсягу відкритою валютної позиції через встановлення лімітів зі врахуванням допустимих граничних сум втрат вартості позиції (лімітування). Цей метод використовують у "Універсалбанку", ВАТ "Укрексімбанк" та ін. Лімітування – встановлення обмежень на величину ризику за тією чи іншою валютою. Величина ліміту відображає готовність банку брати на себе окремий ризик. Лімітування передбачає "розробку стратегічної документації, що встановлює максимально допустимий рівень ризику, а також розподіл функцій і відповідальності банківського персоналу" [2]. Так,

наприклад, у банківській практиці поширений є такий вид ліміту, коли кредит більше певної визначеної суми, видає центральний банк, а філія таких повноважень немає.

Управління валютним демпінгом банку може здійснюватись також на основі структурного балансування активів та зобов'язань в іноземній валюті за термінами і сумами – прагнення підтримувати таку структуру активів та пасивів, котра дасть змогу перекрити збитки від зміни валютного курсу прибутком, що отримують від цієї ж зміни за іншими позиціями балансу. Подібна операція знову ж таки зводиться до прагнення мати максимально можливу кількість закритих валютних позицій, але оскільки це не завжди можливо, потрібно бути готовим до негайних дій структурного балансування.

Ще одним способом управління валютним демпінгом у банку є зміна термінів валютних платежів (випередження або сповільнення) (leads-lags) – маніпулювання термінами здійснення розрахунків у разі очікування різких змін курсів валют, ціни валюті платежу. У цьому випадку банк старається виконувати дострокову оплату товарів і послуг, очікуючи підйом курсу валюті платежу, чи затримувати платіж під час очікуваного падіння курсу. Застосування такої тактики дає змогу закрити короткі позиції.

Наступним методом, який банк може застосувати для управління валютним демпінгом, є дисконтування платіжних вимог в іноземній валюті. Його можна розглядати як дисконт векселя – переуступка банку права вимоги заборгованості в іноземній валюті взамін за негайну виплату банком відповідної суми в національній валюті (можливо, і в іноземній). Подібні операції називають а-фор-фе від французького форфом (на всю суму). Здійснюючи такі операції, банк може маніпулювати валютами і цим самим управляти змінами курсів валют [3]. Іншим способом управління валютним демпінгом у банку можуть бути паралельні позички – взаємне кредитування в національній валюті банками, розташованими в різних країнах, філіалів один одного. Обидві позички надаються на один і той самий термін.

Для управління валютним демпінгом можна використовувати також реструктуризацію валютної заборгованості – застосовують у тому випадку, коли є певна заборгованість у валюті, що зростає (наприклад, у фунтах стерлінгів), погашення якої повинно було здійснюватись за рахунок майбутнього поступлення валюті, що має тенденцію до пониження. У такому випадку потрібно позичити в овердрафт відповідну суму в доларах США і негайно обміняти її на ринку спот на фунти стерлінгів, якими і погасити існуючу в цій валюті заборгованість. Сума боргу не поміняється, але зміниться його структура.

Іноколи банки використовують для управління валютним демпінгом такий метод, як кредитування та інвестування у валюті на різні терміни [3]. Наприклад, якщо який-небудь банк згідно з контрактом повинен отримати через один рік визначену суму у валюті, курс якої може впасти, то йому потрібно звернутися за позичкою в цій валюті та почати використання цих засобів як капіталу. Очевидно, що величина сплаченого відсотка не повинна перевищувати очікуваного рівня падіння курсу.

Для оптимізації валютного ризику можна також використовувати валютні застереження, котрі "дають можливість у разі коливань курсу валюти угоди щодо певної (більш стійкої) валюти чи групи валют відповідно переглянути суму угоди" [5]. На практиці, у банківській діяльності це може бути встановлення плаваючих процентних ставок за кредитами чи депозитами.

Останній метод управління валютним демпінгом, про який хотілося б згадати, є укладення термінових угод типу форвард, ф'ючерс, опціон та своп. Ці угоди використовуються як для покриття валютного ризику з одного боку, так і для його страхування (хеджування) з іншого. Страхування за допомогою таких угод у будь-якому випадку полягає у здійсненні валютообмінної операції ще до того, як настане несприятлива зміна курсів валют. Ці види термінових угод чинне законодавство відносить до деривативів.

Будь-який з перерахованих вище способів управління валютним демпінгом у банку пов'язаний із прогнозуванням (аналізом) змін курсів валют. Тобто якийсь із заходів буде застосовано тоді, коли відповідно до прогнозу коливання курсів валют здійснюватимуться у небажаному напрямку.

Контроль вибраного методу управління валютним демпінгом показує, наскільки правильно було визначено інструменти управління – виходячи з наявності грошових ресурсів, спеціалізації банку та загалом ситуації на ринку. Банк має встановити обмеження і довести їх до виконавців за допомогою положень, стандартів та/або процедур, які визначають обов'язки та повноваження працівників.

Останнім етапом управління валютним демпінгом у банку є розроблення механізму моніторингу валютного ризику. Поряд з цілісною та функціонально інтегрованою системою управління валютним демпінгом, у комерційному банку, повинна існувати проста і чітка структура моніторингу. Банки мають здійснювати моніторинг ризиків для забезпечення своєчасного відстеження рівнів ризиків і винятків із тих чи інших правил. Звіти про моніторинг мають бути регулярними, своєчасними, точними й інформативними та надаватися відповідним посадовим особам для вжиття потрібних заходів.

Правління банку мусить забезпечити ефективне управління структурою бізнесу та рівнем валютних ризиків, на які йде, розробити та запровадити положення і процедури контролю та обмеження валютних ризиків, а також подбати про наявність ресурсів, потрібних для оцінки та контролю за ризиками, пов'язаними з можливим валютним демпінгом.

Як і передбачено Законом "Про банки і банківську діяльність", заснування постійно діючого органу управління ризиками з функціями виявлення, оцінки, аналізу та мінімізації всіх ризиків, зокрема валютних, є неодмінною передумовою стабільної діяльності банку. У малих банках зазначені функції може виконувати окремий працівник (фінансовий менеджер, ризик-менеджер). Та в будь-якому разі цю роботу варто чітко регламентувати. Спеціально розроблені документи банку мають визначати правила й періодичність проведення аналізу валютних ризиків, способи їхньої фіксації та використання результатів оцінки, порядок подання керівництву відповідних рекомендацій і контролю за їхнім дотриманням.

Література

1. Сушко В.І. Методологічні аспекти та практична реалізація менеджменту ризиків у комерційному банку // Welcome. – 2001. – №7-8. – С. 19-32.
2. Попов В. Что такое валютный риск? // Банковское дело в Москве. – 2005. – №1. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bdm.ru/arhiv/2005/01/32-34.htm/>
3. Валютный рынок и валютные операции коммерческих банков: Учебное пособие / А.П. Вожжов, Ю. А. Блашук, В.В. Хохлов и др. – Севастополь, 2005. – 278 с.
4. Васюренко О.В. Банківські операції : навч. посіб. – К. : Товариство "Знання", 2001. – 255 с.
5. Олексієнко С. Управління ризиками в системі банківського менеджменту // Банківська справа. – 1998. – № 2. – С. 24-31.

УДК 364.023:442

Ст. викл. Л.І. Новосельська, канд. екон. наук;
студ. Ю.Ю. Цігуш – НЛТУ України, м. Львів

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ

Наведено причини недостатнього рівня прожиткового мінімуму, однією з яких є застаріла методика розрахунку, яка потребує вдосконалення. Встановлено, що для подальшого вдосконалення методики визначення прожиткового мінімуму потрібно забезпечити інформаційну прозорість моніторингу фактичного обсягу прожиткового мінімуму шляхом оприлюднення щомісячних результатів розрахунків його обсягу та надати можливість його коригування залежно від показників рівня життя в Україні.

Ключові слова: соціальний стандарт, прожитковий мінімум, споживчий коштик.

Senior lecturer L.I. Novoselska; stud. Yu.Yu. Tsigush – NUFWT of Ukraine, Lviv

Directions for improvement of technique for charging the living wage

The paper points out the causes for insufficient level of living wage, one of them is the obsolete charging technique that needs to be improved. It is set that for subsequent perfection of method of determination of living wage it is needed to provide informative transparency of monitoring of actual volume of living wage by making of monthly results of calculations of his volume public and give possibility of his correction depending on the indexes of standard of living in Ukraine.

Keywords: social standard, living wage, basket of goods.

За ст. 1 Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 № 2017-III прожитковий мінімум визначено як "вартісну величину достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості" [2].

Цей базовий державний соціальний стандарт відіграє роль нормативного та аналітичного інструмента оцінки, прогнозування і регулювання показників рівня життя населення. На перший погляд, навіть людині без спеціальної економічної освіти зрозуміло, що це мінімальна сума, на яку можна прожити місяць. Але коли з'являються конкретні цифри (наприклад, з 1 жовтня 2008 р. прожитковий мінімум на працюючу людину збільшено з 649 до